

SZEMLE

RICHARD W. KAEUPER–ELSPETH KENNEDY

THE BOOK OF CHIVALRY OF GEOFFROY DE CHARNY

Text, Context, and Translation

Middle Ages Series

(University of Pennsylvania Press, Philadelphia, 1996. 236 o.)

A kötetben *Elspeth Kennedy*, az Oxfordi Egyetem oktatója Geoffroy de Charny franciául megírt, a lovagsággal foglalkozó „Livre de chevalerie” című kézikönyvét adta ki eredeti nyelvén, jegyzetelt szövegkiadásként – alapul véve a brüsszeli Királyi Könyvtár XIV. század végi kéziratát (ms. 1124-1126), valamint annak angol fordítását, társszerzője, *Richard W. Kaeuper* rochesteri történészprofesszor pedig egy, a szerző személyéről és a lovagi irodalomról eligazító terjedelmes bevezetővel tette a kötetet még követhetőbbé.

A szerző neve talán csak hazánkban tűnik ismeretlennek, korabeli vitéz tettei révén Franciaországban, irodalmi működésének köszönhetően pedig a mai tudományosságban is közismertségnek örvend. Sőt, biztosan azok közé a történeti személyek közé tartozik, akiknek élete még műveiknél is érdekesebb. A páratlan vitézségű férfiú (Geoffrey le Baker: „miles plus quam aliquis Gallicus... in re militari exercitatus”) alaposan kivette részét a Százéves háború küzdelmeiből. 1337-től szinte állandóan a csatamezőkön találjuk, akár vezérként, akár közvetítő diplomataként. 1342-ben már a támadó francia lovagok első sorát vezényli, igaz fogságba esik, nem is utoljára. 1345–46-ban szerény sikerű szentföldi expedícióban vesz részt; 1349 utolsó napján Calais-t kísérel meg pénzen, család módon visszaszerezni, de az angolok csapdát állítanak neki és ismét elfogják. Királya, II. János egyik legmegbízhatóbb támogatója, 1347-től a nemzeti hadizászló, az

Oriflamme hordozója. A franciák számára végzetes 1356. évi poitiers-i ütközetben e zászlóval a kezében veszté életét, kivívva a jogot, hogy 1370-ben, királyi kegyként, Párizsban helyezték végső nyugalomra.

Mind lovagi mind irodalmi működése szempontjából meghatározó a Csillagrend 1352. évi megalapítása. A francia király abban bízott, hogy a lovagrend áldásos működésének eredményeként még hatásosabban szállhat szembe az angolokkal. A rendben Charny nem csak szerepet kap, hanem valószínűleg mindhárom, a lovagsággal foglalkozó műve is éppen e renddel hozható kapcsolatba. Közülük a leghosszabb és legátfogóbb az az értekezés – 44 fejezetben –, amelyet jelen kötetben olvashatunk.

Maga a mű, amelyet a kiadók ugyan – joggal – a leggyakorlatiasabb lovagi kézikönyvnek neveznek, mégis inkább elméleti jellegű: mai szóhasználattal a katonapszichológia a meghatározó szerkesztési elve (a lovagi életvitel és harc motivációja, ideáljai, céljai, helye a társadalomban, viszonya a világi és egyházi szférához, a belső és külső élet kapcsolata stb.). A szerző kiindulópontja nem is volt elhibázott: az angol–francia küzdelmek alatt a francia nemesség királya iránti lojalitása, hűsége igencsak megingott, amit a kortársak joggal értelmezhettek morális válsággént. Központi fogalma a bátorság, merész hevület, ami a többi lovagi erény elérésére is sarkalja a vitézt.

Művét a lovagok rétegén belül mindenki, a legszegényebbek számára is hasznosnak és követendőnek tartja. Természetes, hogy a műben a vallásos jámborság, az egyházi ideálok tisztelete is meghatározó szerepet kap. Ezt csak alátámasztja, hogy Charny a turini lepelként ismert ereklye első bizonyítottan ismert birtokosa, aki azt valószínűleg a Szentföldről hozhatta magával. A mű vázolt szemlélete egyúttal a közel egykorú magyarországi első világi lovagrend, Károly Róbert Szent György Lovagrendje alapító okiratának meghatározó egyházi szemléletét is megmagyarázza; annak ha nem is forrásául, de hátteréül szolgálhat. A békében és háborúban a lovagok elé tűzött

ideálok akkor még nem voltak idejét múltak, még ha a valóban pragmatikus harci kézikönyvek korától már nem is vagyunk messze. Maga Charny mindenesetre hű maradt a francia lovagi ideálhoz: a lovagrend tagjai nem menekülhetnek el a harcmezőről lovagi hírnevük sérelme nélkül.

Remélhető, hogy a mű angol fordítása révén még inkább helyet kap a lovagi kultúrát tárgyaló szakirodalomban, amit a kitűnő bevezető tanulmány és naprakész bibliográfia csak még kívánatosabbá tesz.

Veszprémy László

ROSS HASSIG

AZTEC WARFARE

Imperial Expansion and Political Control

The Civilization of the American Indian Series, 188.

(University of Oklahoma Press, Norman-London, 1995. 404 o.)

Az Oklahomai Egyetem antropológia professzorának jelen művével sikerült igazolnia, hogy az azték hadművészet és hadtörténelem ismerete nélkül a spanyol hódítók katonai sikereit sem érthetjük meg. E két eltérő kultúra, két eltérő katonai hagyomány találkozásának bemutatása hihetetlenül tanulságos, amint az korábbi műveiből is kiderült (Mexikó XVI. századi gazdaságtörténete. 1985., Háború és társadalom az „ősi” Közép–Amerikában. 1992., Mexikó és a spanyol hódítás. 1994.). A mű maradandó értékeit mutatja, hogy jelen kötet az 1988. évi kiadás puhafedelű újrainyomása.

A könyv, címének megfelelően, az aztékokról, elsősorban hadviselésükről szól. Az elméleti fejezetekben megismerkedünk a háború helyével az azték társadalomban és az azték politikai rendszerben, a katonatársadalommal, annak tagolódásával, a

hadüzenettel, a harci előkészületekkel, a mozgósítással, a támadó és védő fegyverzettel, harcmódorukkal, a győzelmek és vereségek következményeivel. Megtudjuk, hogy mi készítette az aztékokat állandó terjeszkedésre, mi volt sikereik titka, vallásuk mennyire ösztönözte őket a hódításokra.

A történeti fejezetekben, az 1370-es évektől kezdődően, az aztékok történetével, uralkodóik hadjárataival, a birodalom királyai közül pedig Itzcoatl-lal, Axayacatl-lal, Tizoc-kal, Ahuitzotl-lal, Montezumával, valamint a spanyol hódítással ismerkedhetünk meg.

A mai olvasó kétségkívül arra szeretne választ kapni, hogyan bukott el 1519 és 1521 között egy katonailag olyan jól szervezett birodalom a csekély számú spanyolokkal szemben? Az aztékok mozgósításáról például megtudjuk, hogy százezres seregeket tudtak kiállítani, s olykor, mint 1497-ben, meglepően rövid idő, néhány nap alatt